

ANDREW SUNSHINE: TISZTELT EMBERISÉG!

*Szerény tudósaink műhelyeinek
Ragyogó futószalagjairól
Percenként leszalad egy eszme,
Akárcsak tankok, traktorok
És páncélvonatok dübörgő tömege.
Mindez,
Tisztelt Emberiség
A Te megváltásod dicsőségére!*

*Ezer lakattal bezárt
Ünneplő-ruhás elefántcsonttoronyok
Ágaskodó sokaságában
Minden színű lombikok ölében
Balcélú titkok sisteregnek
Éjjel és nappal,
Tisztelt Emberiség
Megváltásod dicsőségére!*

*Nemsokára felvirradnak
Az észak napjai,
A perzselő kőd
És a baljóslatú felhők
Világuralma
És Te, tisztelt Emberiség
Egyenes vonalban
Jutsz el véglegesen
Beteljesedésedhez!*

JÓZSEF ATTILA KÖLTÉSZETE

Irtta: FÜLÖP ERNŐ (Budapest)

„Aki dudás akar lenni, pokolra keil annak menni“: jobb mottót, igazabbat és jellemzőbbet nem választhatott volna József Attila válogatott verseinek méltó köntösben megjelent gyűjteményéhez.* Nem mintha József költészete Dante Poklának komor fenségével, sötét vigasztalanságával tartana rokonságot. Az u. n. tragikus életérzésnek, a fájdalom gőgjének, Baudelaire vagy Ady „nagy, fájdalmas“ életérzésének kevés nyomát találjuk benne. S miért? Mert ez a tragikus életérzés többnyire a spleenes polgár vágya az izgalom és hajszja, a szenvedés gyönyöre, a vérpezsgető cirkuszi játékok után — s nem a nehézéletű ember éneke és vágya. A költészet mindig „valami más“, ha kicsit maga az élet is. Goethe Faustjában az Istennel felmenttette Margitot, az elbukott, gyermekgyilkos lányt — és ő maga, mint miniszter, elutasította egy valóságos Margit kegyelmi kérvényét. Balassi utonálló módra tepert le nőket és himnusokat irt a plátói szerelemről. Spengler a düsseldorfi iparmágnások klubjában kényelmes bőrkarosszékekbe dőlve tart előadást a tragikus, harcos, hősi élet szépségéről és szükségéről... „Folytatnám, de unnád“ — mondhatnám Józseffel. A költészet „valami más“: kicsit az, amik vagyunk, de inkább az, amik lenni szeretnénk, ha kócosak és zuillottak vagyunk, a magunk és mások jósága, ha finomak és jók vagyunk, a zuillottságunk és gonoszságunk. Baudelaire, a sátánista, félelmetesen gyengéd és érzékeny lélek volt...

Élete József Attila a proletariátusból jött s annak a gyermeki melegségnek a költője, amely legjobban hiányzik a munkásgyermek és felnőttek sorsából. Versben mondta el családfáját, a hagyományos költői szokáshoz hiven: „Nemzett József Áron — szappanfőző, aki már — a Nagy Óceánon — szagos füveket kaszál. — Megszült Pócze Borcsa, — kit megettek a fenék, — gyomrát, hasát sorba, — százláb suroló kefék.“ Apja kártyás, nomád munkásember volt, a költő alig két éves s tehetőségét még csak gyereksírásban gyakorló. Apja elhagyta anyját és kivándorolt. Mély szeretettel emelt József verseiben ércnél maradandóbb emléket a mosónőnek, akinek „törékeny természetét a tőke megtörte“ (Anyám), aki korán meghalt, „mert a mosónők korán halnak“ s aki három gyermekéért s a maga örömtelen, magányos életéért halálig viaskodott az élettel. (Mily nagy lehet a költő anyás gyengédsége, amely önmaga szemérmes leplezésére a „fenékkal“ eteti meg anyját. A legmélyebb szeretet szokott ily látszólag durva elhárításban megnyilatkozni.) Az „Egy kisgyerek sir“, az „Iszonyat“ lidérces vízióiban is felidézi a méhrákban elpusztult proletárnő emlékét és a kötet utolsó verse, a „Mama“, talán a legszebb anya-vers, mert az árvaság és szegénység halálánál is erősebb anyavágya szorong benne.

József Attila a proletárgyerek tipikus életét élte. Kétésféltől hétéves koráig menhelyeken lakott, a Gyermekvédő Liga vidékre adta földművesekhez, akiknek malacát őrizte — s ahol törékeny teste magába itta a föld és a paraszti lét intim ismeretét, amely megakadályozta abban, hogy pusztán városi költő legyen. Közben rövid ideig anyjával él a Ferencvárosban s ez időből való emlékét dolgozza föl az *Eszmélet* 5. szakában, ahol a szívet lopó proligyerek halálos tolvajrettegését írja meg:

*A teherpályaudvaron
úgy lapultam a fa tövéhez,
mint egy darab csönd. Szürke gyom
ért számhoz, nyers, különös-édes.
Holtan lestem az őrt, mit érez,
s a hallgatag vagonokon
árnyát, mely ráugrott a fényes
harmatos szénre konokon.*

Iskoláit össze-vissza járja, szünetekkel. Háborús nyomor, sorbaállítás zsirért. Az Est rikkancsa. Csomagkihordó. Anyja betegeskedik. Szabadszálláson huzódik meg, ahol anyai nagybátyja a községi szérűskert analfabéta csősze. Aztán: hajósinas vontatógőzösön, kövező inas és makói gimnázista. Juhász Gyula felismeri és első kötetéhez ő írja az előszót. Közben kukoricacsősz, majd a Nyugat közli néhány versét, leteszi az érettségét, banktisztviselő, Szegeden bölcsész, *Lázadó Krisztus* c. versért 8 hónapra ítélik, majd felmentik, Horger kitessékeli az egyetemről. Párisba indul, mint Ady utáni magyar költőhöz illik, de csak Bécsig ér el, rikkancskodik, takarit, csomagot hord, hogy aztán „véletlenül“, mint magyar költőhöz illik, megismerkedjék Hatvany Lajossal, aki lehetővé teszi párisi útját. Visszatérése után: könyvügynök, levelező, könyvelő s most már csak-költő, egyesegyedül az.

„Jack Londonéval vetekszik az élete“ — írta minderre az egyik színházi lap. Proletárokéval vetekszik, — mondjuk mi. Egy ilyen élet nem érdem s nem is dicsőség; fárasztó. „Nem fog a macska egyszerre kint s bent egeret“ — mondja József és úgy is van. Költészetében egészen utolsó periódusáig nem is esett sok szó életéről. Eddig csak úgy színezték dús élményei művét, ahogy a másról-beszélők hangjának remegése tanusko-

dik arról, ami szívüket igazán nyomja. Ami még igazán fáj és nyom, arról ritkán beszél a költő, mert a költészet mindig játék és profanizálás is. József életét nem lehet verseiből úgy „összeállítani“, mint Petőfiét. Nem a közvetlen líra embere, hanem a közvetetté, nem az élményé, hanem az emléké, inkább a lírikus Arany rokona, mint Petőfié. De téved Szerb Antal, ha azt hiszi, hogy ritka eset, amikor életének ismerete nélkül nem értjük meg az író művét. Az író egyéniségének igazi kulcsát akkor nyerjük, ha összehasonlítjuk „irodalmonkivüli“ lényét az „irodalmival“. József művészetének erős realizmusa, anyagszerűsége, minden sorának sűrített kézzelfoghatósága az anyaggal dolgozó munkásember sajátja s egy városban nőtt polgárnál megmagyarázhatatlan lenne. József Attila utolsó verseinek emlékező, gyermekkorába forduló tendenciája arra enged következtetnünk, hogy e gyűjteményes kötete nem zárókö, hanem nyitány és emlékezésében megtisztultan feldolgozza majd zaklatott fiatal-ságának bizonyára dús élmény-raktárát.

József Attila és Ady Első versköteteit, a *Szépség koldusát* és a *Nem én kiáltok* címűt erősen megrostálta. A rostán fennakadtak furcsán tökéletesek, csodagyerek-bravurok. A legnehezebb formákon: antik strófákon és a szonetten mutatja meg keze ügyességét. Mint mezitlábás kukoricacsósz azt a formát használta, amelyről Babits jellemzően így írt: „Szonett, aranykulcs, zárd el szívemet, — erősen, hogy csak rokonom nyithassa.“ Arisztokratikus, gögösen szemérmes forma, tejüveg, mely igen megsűrve ereszti át az élmény füstölgő tüzeit, az elfojtás műfaja és műszere, a szabadvers eszményi ellenfele. „Negative“ jellemző Józsefre a *Jámbor tehén* hangulata: bukolikus, idilli érzés, humorosan bölcs és vénes paraszti szemlélet van benne s mint minden képversben, ennek a mélyén is ott remeg az érzés-elfojtás kísérőterméke: a melanchólia. Kitűnő az *Éhség* fiziológiai realitása, tömör naturalizmusa is. Az antik strófákban nem melegegett föl, fenegyerekeskedő játékok, diákkisérletek csupán. Első versei közül kiemelkedik a *Megfáradt ember*. A „komoly“ és „hallgatag“ jelzőkkel intonálja a költő az esti elpihenés hangulatát, parasztok, folyó, „gyöngye füvek alusznak a szíve alatt“ s ahogy elnyul a folyó mellett:

*se férfi, se gyerek, se magyar, se testvér
csak megfáradt ember, aki itt hever.*

A kortól, társadalomtól függetlenül, lemeztelenedett ember rajzolódik elénk, egy darab természet, folyó vagy kenyér, minden máz lehorzsolódott róla, s csak az élet tiszta melegsége, állati gyengédsége és emberségessége maradt benne. Sok a „fáradt“ jelző e korai versekben s ez nem lehet póz. Fáradt por, fáradt bor, megfáradt ember: a munkás József Attila.

Érdekesen kiütözik a versek közül a *Sacrilegium*. Vad, részeg leányról hallunk benne, aki mámorban, ördögös borok hatása alatt templomba kujtorog, a Szűzhöz galádan kurjongat s akit a bánatok halálra keresnek. Olyan ez a vers, mintha egy jobb Baudelaire szonett ügyes fordítása volna. Páthosz van benne, szenvedély, dionysosi lobogás, sátánizmus, az ösztönök tragikus hatalmi párbaja. József verseskötetéből úgy kirí ez a vers, mint ahogy a pesti korzón ma kirína a hős Zrinyi Miklós daliás és páncélos alakja. Mert semmi sem áll távolabb József költői és emberi egyéniségétől, mint a *Sacrilegium* hangja, amely Adyé, vagy esetleg Tóthé, de nem a *Megfáradt emberé*. A nagybetűs Élet kultusza, igénylése, hajszolása, a század eleji vitalizmus nem az ő „resszortjához“ tarto-

zik. Nem azt állítjuk, hogy József fáradt ember s nincsenek intenzív érzései. Érzésvilága akár Adyéhoz is hasonlíthat: nem arról van szó. Az amik amorf, megnevezetlen valamik, míg nevükön nem szólítják őket és ha szólítják, már nem azok, amik voltak. Az érzelmeket a költők találják föl. Minden a kifejezésen mulik, a megfogalmazáson. Másképp fogalmazták és érezték a trubadurok a szerelmet és másképp Ady. Ady hatása alatt ijesztő szemekkel néztünk kedvesünkre és drámai hősként tetszelegtünk magunknak. S most mindezt — nagyképűségnek érezzük.

Hasonlítsuk össze a *Nincsen apám, se anyám* előhangját az *Uj versek*-ével. Mindkét költő bemutatkozik, ajánlja magát a közönségnek.

*Góg és Magóg fia vagyok én,
Hiába döngötek kaput, falat
S mégis megkértem tőletek:
Szabad-e sírni a Kárpátok alatt?* stb.

*Lidi nénémnek öccse itt,
Batu khán pesti rokona
kenyéren élte éveit
s nem volt azurkék paplana,
kinek verséért a halál
öles kondérban fő: babot —
hejh burzsoá! hejh proletár! —
én, József Attila, itt vagyok!*

A József-versben Batu-khán valószínűleg a Góg és Magóg tudatalatti, vagy tudatos persziflázsa. Ady úgy jelentkezik, mint egy választott hős, drámai színész, hangjával megborzongatja a hátunkat. József nem jár kothurnusban, úgy fut a színpadra, mintha egyenesen a nézőközönségből jönne s az egész csak tréfa lenne, heinei öngunnyal szemléli magát és a Batu khán nagyképűségét a „pesti“ jelzővel helyrebillenti. Comedia finita est: a drámának vége, kezdődik újból a líra. József úgy viszonylik Adyhoz, mint Bartók Wagnerhez. Ady a lírából és Wagner a zenéből Gesamtkunstwerkot teremtett. Ady lírája zenedráma, hősi eposz és önballada volt, mint Wagner zenéje freskó, színház és költészet. József proletár egyszerűséggel szakított a romantikus hagyománnyal és visszatért a lírai realizmushoz. Kassák legújabbán megjelent könyvében olvassuk Ady válaszát a nemzeti tanács üdvözlétére: „Ékes magyarnak soha szebbet igaz menny és pokol nem adhatott“. „Ez Ady“ — teszi hozzá Kassák. „Betege is versben beszélő és romantikusan pathétikus“. Ady életmegfogalmazása közel jár a fenséghez. A fenség viszont a nevetséghez alig egy lépésnyire fekszik. S ezt a lépést a „publikum“ megtette már. Adyn nem nevetünk, mert a múlté. József Attila „ékességére“ válik, hogy egyetlen nagyképű verse a *Sacrilegium*. Ha pózol — mindig pózolunk — a nehezebb pózban, a természetességében mesterkedik. Nem szaval fejhangon, hanem egyszerűen beszél. Ez az etikettelen, emberi magatartás: proletárpóz. Ady sötét, zavaros, vajudó, büntudatos kamasz: József a kamaszoninnen gyermekség humorát, szinte szemtelen derűjét hozta a költészetbe.

Isten Gyermeki humort hozott — a kamaszság-előtről, s ugyanakkor férfias komolyságot a kamaszságon-túlról. A pubertás boszorkányos elvárásoltsága, az élet luxusa, az elhasználatlan energiák lobogása hiányzik belőle. „Derüs vagyok és hallgatag“ — írja egyhelyt. „Légy fegyelmezett“ — írja másutt. Gyermeki kedély és sztoikus bölcsesség furcsán karöltve járnak nála. E kettősség minden irányu magatartásán végighúzódik. Istenhez való viszonyában is jelentkezik.

A polgári kamasz „ráér“ a clairobscur, fény és homály kettősségére „hasadni“, az ébredező erővel nem tud mihez kezdeni, össze-vissza kap-

kod önmaga hullámszásában, szüksége van egy fix pontra, szalmaszára az erkölcsi rendből: átéli az Istent és néha örökre megfogódzik benne. A proletárkamasz válsága nem megy végbe, ily „szabályszerűen“, nem piszkálhatja orrát délutánokon át, a hűvös ablaküveghez támasztva forró homlokát, a munkában kisportolja büntudata jó részét és azt a szorongást, amely a vallásosságban nyer megfogalmazást. Így Isten Józsefnek nem oly mély élménye, mint pl. Adynak. S ennek nem mond ellent, hogy van két gyönyörű verse Istenről. Ezek a versek nem vallásosak, a szó szűkebb értelmében. Istenükben nincs semmi transzcendens: annyira apa és oly emberi közelséggel az, hogy már csak a neve Isten és nem egyszerűbben: apai jóság. Szegény árvagyerek szól így apjához:

*Ha rikkancs volna mesterséged
segítnék kiabálni néked stb.*

Ez a vers egyszerre naiv és raffinált: a szegények jó gesztusainak okos megfigyelését tartalmazza. „Istenem“ helyett „apámat“ irhatott volna s a versből legfeljebb az a szépség-nüansz maradt volna ki, amelyet a játékosság s nem a vallási képzet kölcsönzött neki. A „másik“ Isten, a valóságké, a *Hosszu az Uristen* című versében szerepel s aki az adás-vevésnek, bár költőien szublimált, de alapjában véve ennyire illuziómentes szemléletével szól Istenről:

*Ha ma sincs, hogy értünk
seregekké lenne,
szegény ember, ha elpusztul
nem is pihen benne —*

annak nem komoly élménye a mennyei Lény, a magasságok istene. Őszinte gyermekség egyfelől, mely apát keres az istenben, férfias józan-ság másfelől, mely emancipálja magát az üressé vált képzet alól: ez József magatartása. *Betlehem* c. versében is a nép szomorú helyzetének festésével üti el a karácsonyest varázsát s a *Betlehemi királyok* hangulata folklorisztikus, de nem vallási. „Hosszu az Uristen, rövid a szalonna“ — így fogalmazta meg lakónikusan kiábrándult vallásbölcseletét, mely ha nem is ér el „a legmélyebb mélységekig“, mélységesen egészséges. A józan atheizmusnak a vallás színes káprázatával szemben való magányát szépen fejezi ki *Számvetés*-ében:

*Komor ég alatt üldögélek,
mint hajléktalan a hid alatt.
Mindentől felmentem magamat,
mert nem lesz utolsó ítélet.*

Erosz „Legyen akár az uccasarkok rongya!“ — kiáltotta Ady égő szemekkel. József más nőről álmodozik suhanckorában:

*Aki majd főz is, csókol is,
Kerül majd egyszer asszony is.
Zizeg a szalma, menj, aludj,
kerül majd egyszer asszony is.*

A csók tehát a főzés után következik. S bár a „zizeg a szalma“ a Tengerihántásra emlékeztető estéli sejtelmességet szuggerál, ez az ábrándozás és sejtelen vaskos, konkrét, primitív; kolbász, kenyér, csók és főzelék. Proletárvers — s a polgár legfeljebb exotikumként értékelheti varázsát. Nem, mintha József szerelmi lírája képtelen lenne a primitíven tulmenő rezdülésekre. De szemérme s valószínűleg Adyval szemben való

elkülönülési vágya miatt a finomabb hangulatrezzenések nála is, akár Illyésnél vagy Szabónál — látszólag az erotikán kivüleső tárgyakra tevődnek át. Így, ki nem érzi a *Hangya* című versben, amelyben csak egy többesszámú első személy, mely lehet „uralkodói többes“ is, sejteti a nő jelenlétét — a szerelmi gyöngédséget?

Korábbi erotikus verseiben vaskos, egészséges, falusias testiség szólal meg, a morbiditás minden jegye nélkül énekel a lányokról, akik „munka után a mellüket kibontják“ — (a *Reggeli* c. vers diadalmas ki-zengése ez) — s a *Fiatalasszonyok éneke* szinte kicsordul a raffináltan primitív szerelmiségtől. A szerelmi lírát megszabadította Ady lidércnyomásától, az egymást marcangoló him és nőstény tragikus komorságától s a sötét szorongásoktól: ez is az asszony, mondja verse, nemcsak démoniság, hanem együgyűen ravasz magakelletés, derüs munka, önelégültség, hűvös derű, az állat utolérhetetlen nyugalma, a napsütés és játék:

*Hogy az urunk megjön este, mosdóvizzel, vacsorával, csókkal várjuk
ingerkedünk, játszadozunk, csitítjuk, ha bajjal van
egész éjjel ölelgetjük
s gömbölyödő kis hasunkat nézegetjük hajnalban.*

Lehet, hogy ez a szinte mikszáthian idillikus szemlélet a pirospozsgás menyecskékről fikció, — de bizonyára fikció a démoni nő is. A dolgozó és meggyötört embernek nem hajsza kell a szerelemben és marakodás, hanem ünnep és idill. Ezt az idillt adja József a ponyvaszerűség minden édeskés mellékíze nélkül. A nemek „bus párbaját“ játékos nevetésével hidalja át:

*Mikor a szeretők veszekszenek,
akkor hajlongva magasodnak,
mikor a szeretők ölelőznek,
akkor a földdel elsimulnak.
Énekeljünk — haja ha! — Bömbölődjünk — böm—böm—böm stb.*

József szerelmi verseiben van valami befejezetlenség. Nem az egyes versekben, hanem a hangban, amelyet bennük megüt. Mintha egy tájképfestő, aki új szemmel villant volna rá a Balaton szépségeire s csak egyik két vázlatot készített volna róla, amelyek újak és pompásak — aztán csapat-papot otthagya más vidékekre költözne és kiaknázatlanul hagyáná az új művészi területet. Így hagyta el József a gyermek-idillt és szerelmi humort — és *Ódájában*, egyik legfigyelemreméltóbb versében más, új hangot pendít meg ismét, férfihangot, de csak egyetlenegyszer, holott többször szeretnénk hallani mély bugását. Görcsös, komoly, súlyos, higgadt az Óda szerelme, töprengő és azáltal modern, hogy szinte természettudományosan illuziótlan s mégis intenzív, monumentális érzés, a szerelmes testét kozmikussá növelő: „Hullámzó dombok emelkednek, — csillagképek rezegnek benned, — tavak mozdulnak, munkálnak gyarak, — sűrög millió élő állat, — bogár, — hinár, — a kegyetlenség és a jóság, — nap süt, homályló északi fény borong. — tartalmaidban ott bolyong — az öntudatlan örökkévalóság.“ Befejező „mellékdalában“ pedig az asszony felel a suhanc József visszatérő vágyának:

*Csobog a langyos víz, fürödj meg!
Ime a kendő, törülközz meg!
Sül a hús, enyhítse étvágyad!
Ahol én fekszem, az az ágyad.*

Társadalom József Attila proletár származású költő és ennek nyomai egész költői működésén és életformáján föllelhetők. Mégis vonakodunk azt írni róla, hogy „proletárköltő“, a szónak bizonyos egyirányú harcias használtsága miatt. Proletárköltőnek azt szokták nevezni, aki proletárvoltát állandóan hangsúlyozza s életében-verseiben a proletár-eszményt akarja kifejezni, nem pedig a maga életét úgy, amilyen. József úgy proletárköltő, ahogy Gorkij proletáriró. Nem eszményt és tendenciát ad, hanem a maga emberi valóságát, nem osztálykategóriát, hanem a proletár-ember totális, vajdó, talán ellenmondó, de őszinte lényegét. A *Tiszta szívvel* amoralitásában a villoni lumpenproletár világát foglalja versbe, a *Magyar Alföldben* a magyar szegénynép tragikumát érezteti Adys szimbólummal, a *Biztatóban* Babitsos impresszionizmussal villant a világ furcsa exotikumaira s az egészet egy friss, lumpenproletárosan individualista kizengésben végezteti — mindez talán idegen a munkásöntudattól, de mélyen a munkásember érzéseiből szól, mint isten-versei és szerelmi költeményei is.

József megtette az utat a csavargó anarchizmustól a szocialista eszme tudatos vállalásáig, de jóízlése megakadályozta abban, hogy költő tollát, sok szocialista költő példájára, a vezércikkiró tollával cserélje föl. Kitűnő intuíciójával megértette, hogy a költészet „szívtől szívhez“ szól s a világszemlélet számára csak az érzés tolmácsa és nyersanyaga lehet. A szocialista eszme érzés-alapja, a szocialista ember tipikus és elkülönítő érzése, a *szolidaritás* legtisztábban benne vált megformált valósággá. E kötetében lefaragta és kihagyta mindazt, ami a tendenciózus szemlélet alapján külső sallangként volt hivatva dokumentálni hovatarozását. Legjobb példa erre a *Nyár*, melynek előbbi befejezését: „Eltársaim, a kaszaél“ — felcserélte a versből szervesen következő: „kék, tünde fényvel fönne a tél“—re. Állandó kihangsúlyozásra csak bizonytalan érzéseknek van szükségük s nem annak a költőnek, aki a *Favágók* — bár a tőke szó kétértelműségére épített — nagyszerű szimbolumát, vagy az *Ésik* c. vers víziójában az egész ország súlyos, monoton panaszát fejezte ki. Az *Öt szegény szél* tréfásan komoly pörlekedésével, a *Határ* a falusi szegénység kilátástalanságának rajzával, s különösen a *Külvárosi Éj* legjobb szocialista verseink közül valók. Az utóbbiban a komor ó betű uralkodik, — mert az „ó“ fekete s nem kék, mint Rimbaud gondolta —: homály, lomhaság, olajos rongyok, hold, sóhaj, omladék, bordás szövőszékek és bogárhátú dinamók, romlott fény és komor feltámadás titka, csupa ó és óh, míg a költő szolidárisan felkiált és komolyan elnyugszik:

*Szegények éje! Légy szemem,
füstölögj itt a szívemen,
olvasd ki bennem a vasat,
álló üllöt, mely nem hasad,
kalapácsot, mely cikkan pengve,
— síkló pengét a győzelemre,
óh éj!*

*Az éj komoly, az éj nehéz.
Alszom hát én is, testvérek.
Ne üljön lelkünkre szenvedés.
Ne csipje testünket féreg.*

A *Mondd, mit érlel*-ben a kisparaszt, munkanélküli, fűszeres, munkás, költő sorsáról kérdez, a *Holt vidék*-ben a szegényparasztok nyomottságát érezteti, akiken „nem segít ima“, a *Fagy* a szegények téli lá-

zongásának verse, a *Haszon* villoni ballada a bérmunkás és tőkés viszonyáról. Gazdag skálája ez a szocialista érzésnek, játszi káromkodástól harcos kiálláson keresztül (kár, hogy az utóbbit dokumentáló *Munkások* c. vers, valamint a *Korunkban* megjelent kitünő „történelmi materialista“ *Óda* kimaradt a kötetből) — egészen az elégikus töprengésig. Összevetve a kötet verseit, kétségtelen, hogy József nem forradalmi vérmérsékletű költő, hangja inkább az idill és az elgondolkozás felé vonja s a harc inkább kényszer benne, mint természeti adottság. A szeretetre vágyó, ki semmizett proletárgyerek kérdezi belőle: „minek is kell fegyvert veretni — belőled, arany öntudat?“ De ki tagadná, hogy az emberek többsége békét és kenyeret akar s a harcot társadalmi kényszernek érzi? A békéért éppen és a kenyérért? Vannak költők, akiknél a harci kiállítás öncélú, heroikus pózzá merevedik — József figyelmeztet, hogy az emberiségért és az emberségre megy a játék. Költészetén át „egy megszerkesztett, szép, szilárd jövő“ távoli sugara vetődik lelkünkre. S hiába folyik ellene a tehetségtelenek hadjárata minden oldalon s hiába igyekeztek többen — ezt meg kell végre mondanunk — József Attilától elhidegíteni a munkásság egy részét. És hiába reagált erre József sértett és gyermekded bosszúval, — tudjuk nagyon jól és ő is tudja, hogy József a dolgozók és haladó intellektuelek osztatlan táborának költője, értjük és szeretjük, betéve tudjuk és szavaljuk, mindenki ellenére és sokszor önmaga ellenére is.

* József Attila: *Medvetánc*. 1922—34. Révai kiadás, Budapest.

MUNKÁBA MENET

Irta: MÁRIA BÉLA (Genff)

*Reggel, délben, este egy vasuti hídon megyek keresztül,
télien, nyáron, tavasszal, ősszel,
betegem és egészségesem, komoran, vagy dalolva — —*

*Reggel, délben, este arcokkal találkozom a hídon,
mindig siető hivatalnokokkal és munkásokkal,
ismerjük mi egymást: láthatatlan jelekkel beszélnek szemeink,
reggel, délben, este — —*

*A híd alatt pontosan reggel kilenckor
berobog a párizs—londoni expressz,
a hálókocsik ablakaiból álmosan kikandikálnak
selyempizsamába öltözött urak és álmukban is kifestett
hölgyek — —*

*A hídon túl pedig a város —
még egy darabot megyek munkahelyemig,
a munkások és hivatalnokok hirtelen eltűnnek
hová? hová? —
jobb nem beszélni róla, te is tudod, én is tudom — —*

*Most másféle emberek jönnek
tenniszverővel, vagy sífelszereléssel,
ezek már a hálókocsik lakóinak rokonai
(a híd alatt és a hídon túl)
és semmi közük sincs azokhoz, akik sietve haladnak át
a hídon reggel, délben és este.*